

פרוטוקול מס' 14

מישיבת ועדת החוקה, חוק ומשפט
מיום ב', ח' באדר ב' תשל"ל, 16.2.70, שעה 11.00

נכחו:

חברי הוועדה:

י.ש. בן-מאיר - היו"ר
א. אנקוריין
ר. ארזי
ש. אביזון
י. אריוור
ס. ביבי
ג. האוזנר
ז. הרינג
י. הררי
ב. הלוי
א. עופר
ס. פרוש
ש. פרידמן
י. קורן
י.ה. קלינגהופר

מזמנים:

מ. שמגר - היועץ המשפטי לממשלה
א. ידין - המשנה ליועץ המשפטי לממשלה
ש. גוברמן - משרד המשפטים
י. גלודשמידט - סגן שר הפנים
י. איצנר - משרד הפנים
א. שפטי - משרד הפנים
י. ברק - משרד הקליטה

מזכירת הוועדה:

ד. מלחי

רשמה:

ח. ביתן

סדר היום:

(א) שונות.

(ב) חוק השבות (תיקון מס' 2), תשל"ל - 1970.

היו"ר י.ש. בן-סמיר: אני פותח את הישיבה.

א) ש.ו.נ.ו.ת

הסיור בחפירות יתקיים היום בערב מים עם תום ישיבת הכנסת, שמזכירות הכנסת מניחה כי תסתיים ב-20.30.

ב) חוק השבות (תיקון מס' 2), תשל' - 1970

סעיף 1 - א4

א. עומד:

לגבי זכויות העולה אני בדעה של אלה האומרים כי יש להסדיר אותן בצורה ברורה יותר. כלומר, צריך שיהיה ברור מבחינת הניסוח שיש לאיש זכויות של עולה, ובענין זה יש חוק, יש תקנות ויש גם נוהלים. יש, למשל, זכויות ברשויות מקומיות לגבי הנחה באגרת חינוך. לגבי בני המשפחה היו מרחיבים ומגבילים. חבר-הכנסת פרוש, למשל, רצה לבטל בכלל את הסעיף, ונדמה לי שגם בדוגמה שהביא סגן שר הפנים בקשר לבני ה-80 מסקנדינביה היתה נטייה להראות את האבסורד שבהרחבה זו של שלושה דורות. בדרך-כלל מביאים לפנינו את כל הדוגמאות היוצאות דופן, ולא את הדוגמה הברורה שאנו מתכוונים אליה, והיא של העולים מברית-המועצות, והרי על זה בא החוק לענות. מצד אחד, היו שהציעו להרחיב את ההוראה בדבר בני משפחה, למשל, חבר-הכנסת האוזנר וחבר-הכנסת ביבי, אך נדמה לי שדווקא בענין זה עונה הכתוב על הצרכים. מה שצריך להבהיר הוא שהכוונה לבני המשפחה בנפרד, כי עלול להתפרש שהם צריכים להישט גלויים לאותו יהודי. לגבי ענין המוסר נדמה לי שצריך לכתוב את הפסוק כולו "יהודי שהסיר דתו לדת אחרת", כי ברור שלזה אנו מתפרשים.

ז. הרינג:

אם איני טועה, אמר היושב ראש בישיבה האחרונה כשנדון ענין המוסר כי אפשר אולי לכתוב "שאיננו בן דת אחרת", אך נראה לי שאין זה תיקון מתקבל על הדעת.

היו"ר י.ש. בן-סמיר:

לא הצעתי זאת כנוסח אלא כרעיון.

ז. הרינג:

גם כרעיון זה לא נראה לי, כי אם חוק זה צריך לתת זכויות עליה למי שאינו יהודי, הרי על-ידי הוספת המלים "להוציא מי שאינו יהודי" מבטלים את תוכן התיקון. אשר למונח "מוסר", אנני כשלעצמי חושב אותו למונח מנא את הדעת המצלם את המצב האובייקטיבי בהגיע שהאיש עומד לקבל זכויות של יהודי בקשר לעליה, אך כיוון שהענין נסמך הערות בנדון - וחבר-הכנסת ארזי נתן דוגמה מציאותית, אם כי אני מסכים עם היועץ המשפטי אשר אמר כי כל זמן שאדם נתון בכפייה אין הוא עולה, ואם הוא עולה, הוא חוססי - אפשר לכתוב שסיום מונח זה "מי שהסיר דתו", אולם לא די בכך אלא צריך להוסיף "ולא חזר ליהדות" כדי לא להטיל עונש על אקט חד-פעמי.

אשר ל"יהודי", אני מציע לכתוב "הזכויות הניתנות למי שמוגדר כיחודי למי חוק...". כדי שיהיה ברור שלא מדובר באינדיבידואל. אני בעד סירוש מרחיב של הסעיף, היינו שהוא חל גם אם היהודי, שסמנו יונקים את הזכות, נפטר או לא הגיע ארצה, והגיע דווקא מי שאינו יהודי.

א. אנטוניו:

אנני חוזר קטוע רגליים מרביבים, שעליו דובר כל כך הרבה ושחבר-הכנסת חזן הקפיד כי המקרה שלו יירשם במרוטוקול - סיבלנו אותו אצלנו למי בקשת ראש הסייעה שלנו, והוא סיפר לנו כי הוא גייסול לפני שנתיים בתורתו בן 20. כששמענו זאת שאלנו אותו מה, אם כן, הבעיה. מקרה זה הומיע בכל העתונים בסוף השבוע, ואני חושש שנעשה בו קצת שימוש לרעה.

אני יודע שאפשר לעורר כאן בעיות כרימון, אך עם זאת איני מתעלם מכך שהצעת החוק שלפנינו היא פרי קונצרט, ואם נתחיל לחוציא מכאן לבנה ולהכניס שם לבנה, לא יהיה לדבר סוף. לכן רצוני לומר שטוט לתיקונים קטנים אני, שחייבתי חוק זה, איני מציע לתקן אותו עכשיו באופן יסודי. במסגרת אותם תיקונים שהייתי קורא להם "תיקונים קטנים" אני מציע לכתוב - נוספי שגם חבר-הכנסת קלינגהווסר העיד זאת - "חוק" במקום "חוק", כי "חוק" רחב יותר וכולל גם תקנות שונות העלולות לא להיכלל אם יכתב "חוק".

א. אנקוריון:

אם כי רגילים אנו להשתמש במלה "סוּמֵר", אני מציע לחפש בכל זאת ביטוי אלגנטי יותר לשימוש החוק. אולי נכתוב "יהודי שעבר לדת אחרת". על כל פנים רצוי לחפש ביטוי שאינו צודק כל כך את האופן בסוף רצוני לומר שלי לא נראה בברור מאליו, שאם אנשים יהודים בהם סההסרה, הכל שפיר. נראה לי שזו נקודת רצינית מאוד וצריך לומר דברים ברורים, כי יכולים להיות אנשים לא מועטים שהסירו את דתם וישחזרו בהם, ואשאלה היא אם די בכך שהאיש אומר כי הוא חזר בו כדי שיהיה ליהודי שלם.

היו"ר י.ש. בן-מאיר:

למעשה כבר הזכיר חבר-הכנסת עופר שחברים בוועדה הולכים בשני כיוונים. הכיוון הראשון שהוא הקיצוני ביותר, דיבר עליו חבר-הכנסת פרוש אשר הציע לחוק את הסעיף, והכיוון השני הוא להרחיב את הסעיף כהצעת חבר-הכנסת ביבי, שאותה אפשר לבטא בנוסח הסטורי "כל בני עשיר, ישמעאל וקטורה", כי הם כולם זאצאי אברהם אבינו שהוא היהודי הראשון. הצעת חבר-הכנסת הארזר חוזרת למצב שחוק זה בא לתקן אותו. אולם ברור שיש פה סכנה בעינת של נטוה, וחבר-הכנסת צדוק הציע - ואני הרגתי בהצעה זו - להוסיף מטפח מליים כדי להצדיק את הכתוב.

ח. צדוק:

הצעתו לפנות "בבנינו" של יהודים לפי חוק זה הואזכירה של ועולה לפי חוק האזרחות ולפי כל דין אחר.

היו"ר י.ש. בן-מאיר:

אפשר להסתמך הזכירות הניתנות ליהודים לפי חוק זה ולעולה לפי חוק האזרחות... כי זה עשוי להבהיר במקצת את הסעיף.

לפני שהוזכר כבר יש שרוצים להרחיב ויש שרוצים לצמצם. אני שייך לאלה שלא רוצים לא להרחיב ולא לצמצם ואמביר מדוע אני שייך לאלה. אני יודע אם ספקינה בלבליית יכרלה ההסדסנה לעמוד בבלתיחזכו לרת הגיטהרות לעוליס חודשים (בכונותם ליהודים), אך היא קיבלה עליה עומס זה והיא עומדת בו לעת עתה. אני יודע עד כמה תורחב הידיעה מבחינה כלכלית על-ידי תיקון זה. מכל מקום אני חושב שגם לו היו נפתחים שערי רוסיה זה לא היה מרחיב בהרבה את הידיעה, כי זוגות מעורבים ברוסיה מתגיירים עוד לפני שהם באים לכאן.

א. עופר:

אין יתגייסו? יש שלושה רבנים בבריית-המועצות. הייתי בווינה לפני עשרה חודשים ונכחתי כשבאו שתי רכבות פרוסיה, בהן היו כמטעם כולם יהודים. ברננת אחת, ודומי גם בשניה, היה זוג מעורב, ובטרם הספיקו אנשים אלה לרדת מהרכבת כבר ביקשו מאיש הסוכנות לומר להם היכן מתגייסים. מי שבא פרוסיה רוצה להתגייס. נכון שיהיו בעיות לגבי אחרים, ואם כן, זה יעלה קצת כסף למדינה, היינו המדינה תשקיע כסף מתוך התקווה - אני אומר זאת בנוסח שלי - שזוגות מעורבים יתגייסו וייהפכו לחלק מהעם היהודי.

ב. הלוי:

בלי תיקון זה לא יעלה הדבר כסף למדינה? היו"ר י.ש. בן-מאיר: זה יעלה כסף, אך הרבה פחות. כאשר מדברים על ילד או על גבר הבאים לכאן ונחשבים כמטעם שלוש שנים משחרור מטעם-הכנסה ומקבלים-שיכון - זה עולה כסף. כיום נותנים זכויות אלה לבלוויים, לא למבורים. אולם אני מסכים לתיקון במובן זה גם אם זה יעלה כסף למדינה. בכך אני אומר שאיני רוצה לצמצם, אך אני רואה כאן בעיה טכנית בצבירת קשה ביותר. אם מדובר בילדים, מובן שסדשים להם להביא את כל משפחתם, וזה כולל את בן זוגו של הילד ואת ילדו, ואם מדברים על נכה, שוב נשאלת השאלה מה באשר לילדיו ולבן זוגו. בענין זה התשובה פשוטה - מן ההכרח למתוח קו במקום כלשהו, והשאלה היא אם לא יהיה קל יותר גם מבחינה ציבורית למתוח את הקו לגבי הילדים הלא נשואים. כוונתי היא שאם מחילים את ההוראה על הבן של האם הנזכרת היא עם ילדיו ועם בת זוגו, נ"ח, אך אם נחיל אותה גם על הנכדים הנשואים הבאים עם בן זוגם ועם ילדיהם, נעמוד לפני בעיות רבות. לכן אני מציע לשקול אם הוראה זו אינה מרחיקת לכת ואם אין לצמצם אותה לנכדים קטינים או אף לנכדים שהם מבורים, אך הם בלוויים אליו. איני מציע להחיל את ההוראה על משפחות הנכדים, אם כי אני מסכים להחלטה על הנכדים עצמם שהם קטינים או מבורים בלוויים אליו, ולא נשואים.

היו"ר י.ש. בן-מאיר:

אני מגיע לנקודה האחרונה. מה פירוש "להוציא יהודי-מומר שבהם" המרת דת, ברור לכולי עלמא שהיא ענין דתי ושאינה יכולה להיות ענין חילוני, ואם הדת אומרת על אדם שאינו יהודי, ממילא אין לוימה להמיר ובלתי אפשרי לקרוא לו מומר. גיסייתי לתהות על כוונת מלים אלה והבנתי שהכוונה היתה לשמור על כללי פסק-הדין של רופייזון. אני מניח שכוונת הממשלה היתה למנוע מצב מגוחך ביותר בו עלול לקרות שאב, אשר המיר דתו והפך לקתולי, לא יוכל לבוא ארצה לפי חוק השבות כיוון שאמו יהודיה, ואילו בנו, אשר חונך מלכתחילה כקתולי והפך לכוומר קתולי, יוכל לבוא ארצה לפי חוק השבות, כי אמו נוכריה. אולם הנוסח שלפנינו אינו פותר בעיה זו, כי הבן לא היה יהודי ועל כן זה בלתי אפשרי שהוא יהיה מומר.

ד. ארזי: ומה אם האם הנוכריה של אותו כומר קתולי עברה טבילה כשבנה היה בן 3 והיא כבר יהודיה?

היו"ר י.ש. בן-מאיר:

אתה טענת, ובצדק, שיש לעשות אבחנה נוספת בין רצון לביין אי-רצון, ואני מסכים שיש לעשות אבחנה כזאת. הבעיה שאני רואה כאן היא למעשה הבעיה שהעלה חבר-הכנסת ארזי, כי אם אנו רוצים לנהוג לפי כללי רופייזון, צריכים אנו לכתוב זאת, ולזה התכוונתי, חבר-הכנסת הרינג, כאשר העליתי את הרעיון של בעל דת אחרת. יש למזג את הרעיון, שבפסק-דין רופייזון שאינו בן דת אחרת, עם הרעיון שהעלה חבר-הכנסת ארזי, שהאיש אינו בעל דת אחרת מרצונו, ולא מתוך מקרה שהוא נולד כך, או שהכריחו אותו, או מתוך כורח הנסיבות. נראה לי שזו הנקודה שאנו צריכים לעמוד עליה. חשבתי על גיטוחים שונים - ואולי נבקש את היועצים המשפטיים להביא לפנינו את הנוסח המתאים - ביניהם הניסוח "להוציא מי שמרצונו משתייך לדת אחרת".

י.ה. קלינגהופר:

בכך אתה מצטרף להצעת חבר-הכנסת פרוש המבטלת את כל הסעיף. הרי כל הכוונה לתת זכויות לבן דת אחרת.

היו"ר י.ש. בן-מאיר:

אני שואל אותך, חבר-הכנסת קלינגהופר, אם יבוא כומר פרוטסטנטי, אתה רוצה להעניק לו זכויות של עולה? את המקרה הזה רוצה אני להוציא. בנוסח שלפנינו נוצר מצב מגוחך, לפיו האב שהוא יהודי מלידה פסול, ואילו הילדים שאינם יהודים מלידה כשרים, ויש להם יותר זכויות מאשר ליהודי עצמו.

ז. הרינג:

עד כמה שהמלה "מומר" לא יפה מוכרחים להשתמש בה, כי מאחרת משמיטים את הקרקע מתחת לתיקון המוצע.

היו"ר י.ש. בן-מאיר:

אני מדבר על מי שקיבל דת אחרת מרצונו ומשתייך לה. ברגע זה איני מציע נוסח, כי אם רק מעלה את הרעיון. ייתכן שיש להתיר למי שמצהיר כי אינו משתייך לדת אחרת, אף-על-פי שאינו אוהב את ענין ההצהרה. הכוונה היא שאדם זה, אנו מקווים כי הוא יצטרף לעם היהודי, ואדם השייך אקטיבית לדת אחרת אינו יכול להצטרף לעם היהודי בלי לבטל אקטיביות זו בדרך כלשהי. הלא זה מה שקבע פסק-דין רופייזון, היינו מי שאומר כי הוא משתייך ורוצה להשתייך לדת אחרת אינו מועמד להצטרף לעם היהודי, ואת זאת רצתה הממשלה להכניס כאן.

מ. שמגר:

סעיף זה אינו נוגע לשאלה מיהו יהודי, אלא לשאלה מי רשאי לבוא ארצה.

היו"ר י.ש. בן-מאיר:

אבל ניתנת לו אשרת עולה, והבעיה שאני מעלה היא שמי שאינו יהודי רשאי לקבל אשרת עולה, בה בשעה שמי שכן יהודי אינו רשאי לקבל אשרת עולה. אני מציע למצוא נוסח שיתאים בדיוק לכיוון בו הלך פסק-דין רופייזון בנקודה זו. איני מציע להוציא מי שהוא בן דת אחרת באונס, במקרה או אף מרצון אלא שבגינתים כבר שינה דעתו.

ז. הרינג:

מה שאומר חוק זה הוא שגם אם האיש נוצרי והולך לכנסיה הוא רשאי לקבל זכויות עולה, והדיוטות שאתה מעלה נוגע לסעיף 24ב.

ג. האוזנר:

החוק יחול עליו, אלא אם כן המיר דתו.

היו"ר י.ש. בן-טאיר:

לפי מה שאומר חבר-הכנסת האוזנר יהודי שהמיר דתו לא יוכל לקבל זכויות של עולה, אך אשתו כן תקבל זכויות אלה, כי היתה נוצריה מלכתחילה והיא בת זוגו של אדם אשר נולד לאם יהודיה. האם זה הגיוני? זו השאלה שאני מעלה, ואני חושב שהגיון דורש תיקון בנדון.

ב. הלוי:

אני מחלק את הערותי לשלוש עיקריות. ההערה הראשונה נוגעת לדו-המשמעות של נוסח החוק אשר לפנינו, שהציבור הרחב ואף חברי כנסת לא פירשו אותו פירוש אחד בניגוד לפירוש שני. סעיף 4א' הובן בציבור הרחב כגם בעת הדיון בכנסת בדרך זו: נניח שבאה ביחד - איני אומר שהמלה "יחד" כתובה בחוק, אך כך זה הובן - משפחה של יהודי עם אשתו הנוכריה ועם ילדיו הנוכריים לפי ההגדרה. בתור יהודי הוא עולה מכוח חוק השבות בזכות ולא בחסד והוא גם זוכה באזרחות ישראלית ברגע שהוא דורך על אדמת ישראל. לפי המצב שהיה קיים עד כה אשתו וגם ילדיו אינם עולים מכוח זכות והם גם אינם אזרחים, אלא אם יתאזרחו באופן נפרד. עכשיו בא תיקון זה - כך חושב הציבור - כדי לומר שבמקרה כזה בני המשפחה או אלה המוגדרים כאן יהיו אמנם לא יהודים ויהיו חופשיים מבחינת מצפונם לא להמיר דתם ולא להתגייר, אך יש להם זכות עליה וכל הזכויות מכוח חוק השבות ויתר החיקוקים. הם שווי זכויות מבחינה אזרחית. זה הפירוש הראשון של אדם פשוט אשר שמע על תיקון זה שגם של נואמים בכנסת אשר התייחסו לזה. אני כשלעצמי שמעתי בשלב מאוחר מאוד את הפירוש השני בתשובת שר המשפטים בוויכוח שהתנהל בכנסת, וכתובה זו היתה מקוטעת במקצת. שר המשפטים התייחס לזעזוע שבא לידיעתו שיהודי, אשר נשא אשה נוכריה או אוקראינית ונולד לו ילד בן שמונה, נפטרה בשוואה, ועכשיו רוצים האם ובנה לעלות ארצה. במקרה כזה האיש איננו, ורק הם עולים, ונשאלת השאלה מה הם עושים. כאן המשיך שר המשפטים בעניינים אחרים, אך הבנתי שהוא רצה לומר כי גם מקרה כזה יהיה כלול בחוק זה, וזאת המשמעות השניה שעליה דיברתי.

אם להגדיר את שני הפירושים בצורה משפטית, הייתי אומר שהפירוש הראשון הוא שבני המשפחה הנלווים לעולה יהודי - דינם כדין העולה היהודי מבחינת עליה ואזרחות. זו המשמעות של הצמידות של משפחה אחת, אך המשמעות השנייה הרחבה יותר היא משמעות של ייחוס משפחה, היינו, אנו מרחיבים את חוק השבות עד כדי כך שאנו אוסרים כי לא רק יהודי זכאי לעלות ארצה, אלא גם בנו ונכדו של יבנדי, אף אם אינו יהודי, זכאי לכך בלי לעלות עם היהודי. שלא רק זאת, אלא שהזכות ניתנת להם אף אם היהודי, שהוא שורש הזכות שלהם, נפטר, החליט להישאר בחוץ-לארץ, יבוא ארצה בשלב מאוחר יותר, או שהוא כבר בארץ. כלומר, לפי פירוש זה מנתקים אנו את הקשר העובדתי של העולים האלה עם היהודי שהוא המקור לזכותם ומשאירים רק את ייחוס המשפחה. אם מישהו יוכל להוכיח לממשלת ישראל שסבו היה יהודי, יחולו עליו חוק השבות וחוק האזרחות, והספק שאני רוצה להעלות הוא אם הרחבה זו אינה גדולה מדי ואם זה אמנם דרוש. יש מקרים שהרבה זו רצויה, ויש מקרים בהם היא מעוררת שאלה, כגון מקרים שמדובר בעליה של בני מוסריים.

ז. הרינג:

הם חוזרים לעם היהודי.

ב. הלוי:

השאלה היא אם הם חוזרים לעם היהודי. נניח שמדובר במסיונר האומר כי הוא בגד העם היהודי, נגד הציונות והוא רוצה לבוא לישראל מכוח חוק השבות, כי אחד מאבות אבותיו היה יהודי, כדי להטיף לדת הנוצרית. ייתכן גם שהוא נשלח על-ידי הוותיקן למטרה זו. אני מבקש לשקול אם הרחבה זו אינה גדולה מדי. שר המשפטים הביא את הדוגמה של הבן שלא ידע כלל שאימו יהודי, כי לא הכיר את ההלכה היהודית הזאת, ואביו היהודי נספה בשואה, ולפתע עומד הוא מול הלכה זו שלפיה אין לו זכויות. לאחד כזה רוצים לתת זכויות, אך ההרחבה המוצעת היא מעבר לכל זה, והשאלה היא אם אין למצוא פשרה, או לקבוע אחת מהשתיים: או שהקורבים המוגדרים כאן נלווים ליהודי שמכוחם הם מקבלים את הזכות, ואז הכל מסכימים שהם יכולים לעלות בתור יהודים...

א. עופר:

ואם הקרוב הנלווה הוא כוטר?

ב. הלוי:

... או שהם באים לבדם והם מתייחסים רק באופן משפחתי או גנאולוגי ליהודי. במקרה כזה הייתי מציע לסייג את הזכות ולהגביל אותה.

ג. האוזנר:

- להגביל אותה באיזה כיוון?

ב. הלוי:

ברגע זה קשה לי לומר כיצד להגביל אותה.

שנית, אני חושב שכבוד היושב ראש טעה בנוגע לאשתו של הנכד, כי לפי האסור בהצעת החוק היא אינה כלולה כאן. נראה לי שהנוסח מקשה וצריך לקרוא את הסעיף בצורה הפוכה: "הזכויות של יהודי לפי חוק זה... נתונות לבן זוג של יהודי ולילדו", כי זה הדור הראשון. אם אנו מדברים על שלושה דורות, הרי בן הזוג של היהודי הוא בן אותו דור, היינו בן הדור הראשון, וילדו שייך כבר לדור השני. אחר-כך יש להמשיך ולקשר - נכון לבן זוגו של הילד, שאף הוא דור שני, וילדו של הילד, שאנו קוראים לו נכד, אך לא לבן זוגו של הנכד.

היו"ר י.ש. בן-מאיר:

אני בכל זאת חושש שבנוסח זה אפשר לפרש את הסעיף אחרת.

ב. הלוי:

מה חשב כאן מבטח החוק? - הוא חזר באופן פסיכולוגי למשמעות של המשפחה העולה יחד. כלומר, צולים יחד סב עם אשתו הנוצריה, גביו הנוצרים עם נשותיהם וילד שאנו דנים שלישית בשבועות אינן לו אשה, אלא הוא עדיין קטן. על זה חשבו אולי באופן בלתי מודע, כי כאשר רואים לנגד העיניים תמונה זו של שלושה דורות, מסילא רואים את הדור השלישי כדור של קטנים.

ז. הרינג:

האם נהוג לדבר על הילד של האיש לפני שמדברים על בן זוגו?

ב. הלוי:

צריך להפוך את הסדר.

ס. שמגר:

אם הופכים את הסדר וכותבים "לבן הזוג ולילדו", יוצא שזה הילד של בן הזוג ולא של היהודי

הנזכר בתחילת הסעיף.

ח. י. צדוק:

הצעת ההגבלה לבן זוג של יהודי, לילד של יהודי ולבן הזוג ולילדיהם.

ב. הלוי:

בכל אופן מתכוונים בדור השלישי רק לנכדים ולא לבני הזוג של הנכדים. אני חוזר לשאלה מדוע חשב המחוקק כך. זאת משום שהוא בכלל לא תאר לו שצפני זה יכול להיות בן 70, כי מי שמע על שלושה דורות שהשלישי בהם הוא בן 70? במקרה כזה צריך הסב להיות בן 120, אולם זה לא כך, כי לפי הפירוש הרחב של החוק גם אם הטנא היהודי צמח בצורה הטבעית שנה בקצב שטנא בקצב שנה שלוש שנה יוכל בן בנו של היהודי לקבל זכויות של עולה. פירוש הדבר שהיהודי אינו צריך לעלות ארצה יחד עם נכדו וגם לא האב עם בנו, אלא די שהגבר המבקש זכויות של עולה יוכל להתייחס באופן גנאולוגי למנא היהודי. זו התוצאה של דו-המשמעות של החוק. בענין זה או שנקבל את ההצעה להחיל את התיקון על כל צאצאיו של היהודי, היינו שיהיה די בכך שאדם יוכיח כי במאה 16-17 היה לו איזה סב יהודי, או שנגביל בכל זאת דברים אלה. בדברי אלה רציתי להראות שזה נוסח החוק, ואני הייתי מגביל אותו.

אשר לסיפה "להוציא יהודי מומר שבהם", לאחר ששמעתי כל מה שנאמר כאן בנדון, הייתי מציע לכתוב "להוציא יהודי שהמיר את דתו ולא חזר ליהדותו".

היו"ר י.ש. בן-מאיר:

אין זה פותר את הבעיה, כי לא יהודי אינו יכול להמיר את דתו. אני מציע שנשמע עכשיו את היועץ המשפטי לממשלה, ובישיבה הבאה אולי יציעו לנו נוסח ל-4א.

ס. שמגר:

אתייחס להצעות לשינוי הנוסח שהועלו כשנקודת המוצא היא, כמובן, כוונת המנסחים, והתייחסות זו תבהיר אולי אי-אלה פגמים העלולים להיות גם בנוסח אלטרנטיבי. לגבי הנוסח של זכויות של יהודי המוענקות לפי חוקים מסויימים גם לבני המשפחה המזכרים בסעיף, הוער כאן שלמעשה מוזכר המונח "יהודי" רק בחוק השבות, ואילו בחוק האזרחות מדובר על "עולה" ויש להניח שגם בחוקים אחרים ידובר על עולה, והוצע לעשות כאן הפרדה. ההנחה הייתה שכאשר מדברים על זכויות יהודי לפי חוק השבות ולפי חוק האזרחות וחוקים אחרים, מתכוונים לזכות המוענקת ליהודי הרוצה לעלות או העולה ארצה, וממילא יוכל כל עולה לפי

מ. שמגר:

חוק השבות להיות אזרח ישראלי. מיהו עולה לפי חוק השבות? - יהודי שעלה לפי חוק השבות. כמובן, איני שולל את האפשרות לגסח את הסעיף בשני חלקים: הזכויות של יהודי לפי חוק זה, והזכויות של עולה לפי חוק המוציא דוחקיים אחרים. הקושי הוא רק בכך שיוצרים הרחבה, כי ייצא שמעניקים לילדו של יהודי - בלי לדרוש ממנו תכונות נוספות או רצונות נוספים - את הזכויות של עולה. ייצא שהתייר מארצות-הברית, יהיו לו זכויות של עולה בגלל שהוא ילדו של יהודי, ואנחנו לא התכוונו לכך שאת השיכון שלו הוא יקבל עקב אשרת התיירות שלו. חוששני שאיננו פותרים את הקושי שעמדנו לפניו כשהובע ספק אם זה חל על בת זוג שבאה לבדה.

לדעתי, הנוסח בהצעת החוק הכחולה ברור גם בצורתו זו. מדובר על מעמד סטויים, ומי שיש לו מעמד זה נהנה מזכויות. לא הייתי שולל הוספת מספר מלים, אם היה בכך כדי לחסוך ויכוח, אך מה שאני מבקש הוא שנהיה ערים לכך שאנו עלולים להיכנס לפרטי פרטים וצריכים להיזהר ולא לצמצם.

היו"ר י.ש. בן-מאיר:

אולי נכתוב "הנובעות מחוק זה ומחוק...".
כך אל תוזכר המלה "עולה".

ח.י. צדוק:

אפשר להגדיר ולכתוב "זכויות של יהודי לפי חוק זה וזכויות...".

מ. שמגר:

אני מסכים להצעת היושב ראש שנחליף רעיונות ולקראת הישיבה הבאה נכין נוסח. לדעתי, הנוסח הנוכחי אינו מעורר בעיות, והמלים "המוענקות לפי חוק זה" אינן משנות מבחינת המשמעות המשפטית.

למי התכוונו להעניק זכויות? התכוונו להעניק זכויות לבת הזוג של היהודי ולילד של היהודי, בין אם הם עולים ארצה יחד אתו ובין אם הם באים לבדם; בין אם היהודי בחיים ובין אם הלך לעולמו. כקוריוז רוצה אני להזכיר שתוך כדי הניסוח חשבנו ברגע מסויים לכתוב "בין אם הוא חי ובין אם נפטר", אך זנחנו רעיון זה לטובת קביעת העקרון שמדובר על קומפלקס של זכויות המועברות לסוג אחר של אנשים. כמו כן התכוונו להעניק זכויות אלה לבן של הילד. במעמדו כנכד של היהודי ולא כקטין, והוא אמנם יכול להיות בן 80. נמנענו מלהשתמש במלה "קטין" ביודעין.

ב. הלוי:

הייתי כותב "בן בנו".

מ. שמגר:

מדוע כתבנו את המילה "להוציא יהודי מוסר"? היינו ערים לכך שכאשר מדברים על זכויות של יהודי המוענקות לילדו ולבן הזוג, הכוונה לילד ולבן הזוג שאין להם מעמד של יהודי לפי סעיף 24, שהרי לו היה להם מעמד של יהודים, לא היו זקוקים לסעיף זה. זו יכולה להיות אותה אשה שהיא בת דת אחרת, וזו המציאות שאנו עומדים לפנייה. שפלת במקרה של אשה ספרית-המועצות הסוענת שאין לה דת. זו אולי טענתה המקילה היחידה מסויימת, אך אם נבחן היטב את הדבר, ייתכן שיתברר כי השבה היא פרוצדור, ואנחנו לא שוללים זאת, כי איננו אומרים שמעמדה הוא מעמד של יהודי, אלא שיש לה זכות לעלות ארצה. אפשר להקשות עוד יותר - כיוון שנקודת המוצא היא שיהודי העולה ארצה, צריך שיתאפשר לו להביא עמו את אשתו ואת ילדיו (זו היתה הדוגמה הקלאסית), אפשר לשאול מדוע להרחיב מסגרת זו בכלל. אבל אנחנו לא התכוונו להגביל את ההוראה רק לאלה העולים יחד ארצה, אלא אמרנו שאם הסבא היהודי הלך לעולמו וגם הבעל מת, שמורה לאשה זכות זו לעלות לישראל מתוך הקונצפציה הבסיסית, שמי שבא לישראל יצטרף לעם היהודי במוקדם או במאוחר. ספגתי זה אני שולל את הצעת היושב ראש לגבי ההצעה שאיננו בן דת אחרת, שהרי כאשר מדובר על הצטרפות לעם היהודי הכוונה לטווח ארוך, היינו לאחרי שהאיש חי בארץ ומתערה בה הוא משתלב.

היו"ר י.ש. בן-מאיר:

זו הוכחה לגבי בן הזוג, אך לא לגבי הילד
הנא לבדו.

ס. שמגר:

בכלל רוצה אני לומר שמסוכן מאוד להיכנס לדוגמאות, כי כל קזואיסטיקה מטעה. בצרפת, למשל, אנו יודעים שבנים למוסרים חוזרים למסלול. האב השתמד, אך מסיבות פוליטיות של התקופה שלנו מרגיש הבן כיום זיקה לעם היהודי, ואנו יודעים על ויכוחים מסוג זה בתוך בתים מהשכבה העליונה.

אם כל כך טוב, מדוע כל כך רע? מדוע כתננו "להוציא יהודי-מומר שבהם"? אמרנו שאם האשה-נוצרייה מסקודה, נותנים לה לעלות לפי חוק השבות, אך רצינו לקבוע יוצא מן הכלל אחד, והכוונה למי שהוציא את עצמו במיוחד מהכלל. כלומר, אם אדם החליט שאינו רוצה להיות יהודי, הוא יוכל אמנם לבוא ארצה עם אשת תייר, או לקבל אשת קבע, אם נרצה לתת לו אותה, אך לא לקבל זכויות של עולה. אדם שהסיר דתו ורוצה להצטרף לעם היהודי, אין דבר קל יותר מאשר שיאמר כי הוא חדל להיות מומר, אך אם הוא ממשיך להיות מומר - וכאן חשבנו על הדוגמה של רופייטון, היינו מי שהסיר דתו וממשיך להיות לא יהודי - הוא יוצא מכלל זה. גם כאן אין הגיון אבסולוטי, ולמעשה אין הגיון אבסולוטי בשום תזה. האמת היא שאם האשה נוצרייה מסקודה ניתנת לה יותר זכויות מאשר לאדם שהיה יהודי מסקודו מזה אלפיים שנה ואחר-כך הסיר דתו, אך מוכרחים למתוח קו במקום כלשהו גם אם אינו מביא לשלימות אבסולוטי.

התכוונו כאן להסדה מדעית ולא למישהו שכפו עליו להסיר את דתו. לצביות דעתם בעיה זו אינה מתעוררת, אך אני מוכן לכתוב שהאדם עשה את הדבר מדעית החופשי.

היו"ר י.ש. בן-מאיר:

לגבי יהודי ענין הרצון אינו מתעורר, כי מי שהיה יהודי יכול לחזור בכל רגע ליהדות. השאלה מתעוררת לגבי מי שגולד לאם לא יהודיה.

ס. שמגר:

הלא אנו חיים במציאות מסויימת. הושמעה ההצעה כי ייתכן שמישהו הסיר דתו, אחר-כך חזר בו ושוב הסיר דתו וחזר חלילה. כאן איננו מפשפים במעמדו בעבר, כי אם מתיחסים רק ליהודי-מומר ביום עלייתו ארצה, אך אם נשאר שמץ ספק, אני מוכן להוסיף "מצוין" או "באופן חופשי".

א. עופר:

מגין מבינים בבירור שאין סחייבים כי צני המספחה יהיו בלויים?

ס. שמגר:

לדעתי, זה מובן מהקונסטרוקציה. מעניקים להם זכויות, בין היתר זכות לפי חוק זה.

נראה לי שזה ברור.

מדובר בסעיף גם על זכויות לפי כל חוק הקובע זכויות לגבי עולים, אך איני רואה קושי לכתוב "חיקוק" במקום "חוק".

ח.י. צדוק:

מדוע לא ייכתב "דין"?

ס. שמגר:

המונח "דין" רחב מדי ולענין זה די ב"חיקוק".

א. ידין:

אומר איך אני מתאר לי את גיבוש הדברים שבאו עכשיו לידי בירור. נראה לי שענין זה מתחלק לארבע או חמש בקורות. הנקודה הראשונה היא אילו זכויות רוצים אנו להקנות לאנשים סקויימים, ואני סבור שאמנם צריך היה לבסח חלק זה באצעת: החוק כדלהן: הזכויות של יהודי לפי חוק זה, והזכויות של עולה לפי חוק האזרחות או לפי חוק אחר. בדגע זה איני מתיחס לשאלה אם צריך לכתוב "חוק", "חיקוק" או "דין", כי לא נראה לי שזו נקודה כל כך חשובה, אך הזכויות שאנו רוצים להעביר לאנשים אחרים הן, כפי שאמרתי, זכויות של יהודי לפי חוק השבות והזכויות של עולים לפי חוק האזרחות וחוקים אחרים, שכולם בנויים על כך שאדם הוא עולה.

את מי רוצים אנו לזכות בזכויות אלה? אני הבנתי שרוצים לזכות באותן זכויות שציינתי גם את אשתו של היהודי, גם את ילדו ואת בת זוגו וגם את נכדו. כמובן, אפשר להציע לצמצם את המסגרת, אך הצעת הממשלה, כפי שאני מבין אותה, כוללת את כל אלה. כיוון שהנוסח המוצע נתן כל כך הרבה אפשרויות לפירושים שונים, צריך לבנות את הענין אחרת ולומר שזכויות אלה נתונות לילד ולנכד של יהודי, כי כך אפשר לדעת שאחרי היהודי מתיחסים לשני דורות, ולא יותר. אשר לבני הזוג, לאחר

א. ידין;

שדיכרנו על בנו ונכדו של יהודי צריך להתיחס לבן זוגו של יהודי, שאותו וראי רוצים לכלול ולבן זוגו של ילדו.

אני חושב שבדרך-כלל צודק חבר-הכנסת צדוק באמרו שאם כותבים "יהודי" ולא "היהודי" פותרים את הבעיה, אך לאחר שחבר-הכנסת הלוי הזכיר את הרויכוח בכנסת ובעתונות ודיבר על הצורך להרבות במקצת בפרטים ולא להכריח את הספרש ללמוד דבר מתוך דבר - נראה לי שיש בכל זאת לשקול אם לא להבהיר אי-תלות זו, האומרת שאין נפקא מיניה אם היהודי, שמכוחו מונעקות הזכויות בסעיף זה, עורו בחיים או עלה ארצה. אם גלך בדרך זו, פירוש הדבר יהיה שאין זה חשוב אם אותו יהודי, שממנו יצאה כל אותה השורה, עורנו בחיים, אלא העניין פועל גם אם הוא מת, ובמידה שמדברים על עולים, העניין פועל גם אם הוא לא עולה. כלל זה חל לא רק על היהודי, כי אם גם על בנו, כלומר, אם הנכד תובע זכויות של עולה, אין זה חשוב אם אביו שהוא הבן של היהודי עלה כבר ארצה או שהוא כבר אינו בחיים. פירוש הדבר שכל אחד עומד בפני עצמו, בלי להיפגע מכך שהאדם, שממנו הוא יונק את זכויותיו, עלה כבר ארצה או שאינו עוד בחיים.

בענין היהודי-המומר אני מצטרף למה שהתחיל היושב ראש להציע - "להוציא אדם שהוא בן דת אחרת ושהצטרף אליה מרצונו".

היו"ר י.ש. בן-מאיר: צריך להוסיף "וממשיך להשתייך אליה".

א. ידין: אין צורך בתוספת זו, כי אם אינו ממשיך להשתייך אליה, הוא כבר אינו בן דת אחרת.

היו"ר י.ש. בן-מאיר: אני מבקש לדחות את הסיבוב השני בדיון זה עד שהיועץ המשפטי לממשלה יגיש לנו נוסח. אני חושב שיהיה יעיל יותר להתווכח כשהנוסח יהיה לפנינו. נוסח זה, כמובן, לא יחייב אותנו.

א. אנקורי: בינתיים נוצרה מעין הסכמה שמפקירים את בת הזוג של הנכד, ורצוני לומר משהו בזכותה. הובאו כאן דוגמאות דמיוניות, אך יכול להיות מקרה מציאותי ביותר של סב יהודי בן 60, שבנו הוא בן 45, ונכדו בן 20 וכמה. נכד זה יכול שתהיה לו אשה נוצרית, ואיני יודע מה האבחנה שאתם עושים כאן.

ס. שמגר: הבעיה היא היבן מותחים את הקו.

היו"ר י.ש. בן-מאיר: מה שהבהיר היועץ המשפטי לממשלה הוא כוונת הממשלה, ובישיבה הבאה יוגש לנו נוסח שיבהיר את כוונת הממשלה. אחרי-כן נוכל להכניס שינויים אם נרצה בכך.

י. הררי: כיוון שלא דיברתי בסיבוב הראשון של הדיון רצוני להעלות עכשיו שאלה מסויימת. כתוב "להוציא יהודי-מומר שבהם", והשאלה היא אם מדובר על בני הזוג או על הזכויות של יהודי לפי חוק זה. האם אפשר לקבוע לפי נוסח זה שגם אם היהודי געשה מומר יכולות הזכויות להישאר לאחרים?

היו"ר י.ש. בן-מאיר: שאלה זו עלתה כבר בוועדה וכשנקבל את נוסח בחליט בדיון.

י. הררי: אני מבקש להבהיר את הדבר, כי היהודי הראשון המקנה את כל הזכויות יכול אמנם להמיר את דתו ואף לעשות זאת מתוך כוונה להכעיס, היינו כדי שצאצאיו לא יעלו ארצה, ולא הייתי רוצה שזה יחול עליו.

סעיף 1 - 24

י.ה. קלינגהופר: כתוב בהגדרה "לענין חוק זה, "יהודי"...", ואני מבקש שלא נעלים עין מכך שהכוונה לא רק ל"יהודי" לענין חוק תיקון זה, כי אם גם לענין החוק המקורי. עד עכשיו אני מבין שהפרקטיקה לא היתה מחמירה מביוחד, בעוד שעכשיו גם לגבי יהודי, ולא רק לענין עליית בני משפחתו הלא יהודיים. תחול החמרה עמב מתו הגדרה

י.ה. קלינגהופר:

ל"יהודי". הנקודה שאני מביא כאן היא שיש גם החסרה, ונצטרך לתת דעתנו
אם זה רצוי.

שנית, נאמר בגוף ההגדרה של "יהודי" - מי
שנולד לאם יהודיה, ואני שם את הדגש על המלה "יהודיה". כאן מעזר במקצת
בסה שלמדתי בתורת ההגיון (לוגיקה) עוד בבית הספר-התיכון. אני שואל
אתכם, איזו הגדרה היא זו הטומנת בחובה מושג שהיא נאה להגדיר? מניין
יידע הפקיד, שיצטרך לבצע חוק זה, כי האם היא יהודיה? הלא זה אינו מתקבל
על הדעת מבחינת שורת ההגיון, אלא אם כן, נעשה דגרט אין סופי לאורך כל
הדורות שקדמו לדורה של האם, שהרי אי-אפשר להפעיל את ההגדרה בלי לבדוק
תחילה אם האם היא יהודיה על-פי אותה ההגדרה. נקודה זו עשויה לעורר
קשיים עצומים בפירוש החוק. זה בעיה העלולה להתעורר גם למעשה כי כדי
לדעת אם האם יהודיה צריך לברר אם הסבתא הייתה יהודיה, וכדי לברר אם
הסבתא הייתה יהודיה צריך לדעת אם אמה הייתה יהודיה וכן הלאה. ייתכן שמישהו
ירגיע אותנו ויאמר שיעצמו עין ויסתפקו בהוכחה כלשהי שהאם יהודיה ולא
יבדקו את הדורות הקודמים, אך מה אם הפקיד ירצה דווקא להקפיד ולהיות
נאמן לחוק ולהגדרה? ענין זה עלול להביא לאי-סדר בג'צ'ים, וייצא שנחסום
פרצה אחת ונפתח פרצה אחרת.

י.ש. בן-טאיר:

ההנחיות אמרו בדיוק אותו הדבר ועד עכשיו
פעלו לפיהן בלי להתעורר קושי.

י.ה. קלינגהופר:

אך עד עכשיו לא הייתה הגדרה של "יהודי".

ג. האוזנר:

איך פתרה ההלכה את הבעיה?

היו"ר י.ש. בן-טאיר:

בהלכה נאמר שאין בודקים אחריה. כלומר שאומרים
אנחנו, ומשום כך בא סעיף 2 ומס' 1 - נק אם

יש הוכחה שהוא לא יהודי.

י.ה. קלינגהופר:

זה אמור לגבי חוק מרשם האוכלוסין. לתיקון
המוצע בחלק בשנים של הצעת החוק יש זיקה
לחלק הראשון, אך החלק הראשון אינו תלוי בשני.

היו"ר י.ש. בן-טאיר:

הרי אתה, חבר-הכנסת קלינגהופר, שקראת
את פסק-הדין של שליט יודע כי הרוב צמצם את

מסכות פקיד הרישום לפרק.

י.ה. קלינגהופר:

עד עכשיו לא עמדו פקידים המרשם לפני הבעיה
של פירוש ההגדרה המוצעת, ואני מפנה את
תשומת לבכם לליקוי מסויים בהגדרה זו מבחינת תורת ההגיון.

שלישית, דעתם אינה נוחה מכך שרק מי שנולד
לאם יהודיה יוכר בחוק זה כיהודי. איני יודע מדוע מי שנולד לאב יהודי
לא יוכר אף הוא כיהודי לענין חוק השבות, שהוא חוק חילוני, ואיני מבין
את ההבדל בין אב לאם.

ח. י. צדוק:

אבל הליקוי ההגיוני שעלו דיברת מקודם יחול
גם על ההגדרה שאתה מציע.

י.ה. קלינגהופר:

אני מניח שליקוי זה יבוא על תיקונו. אם
נצמצם את מוצאו היהודי של אדם רק לצד האם,
ולא נראה בו יהודי גם בשל כך שאביו יהודי אם כי אמו אינה יהודיה -
זה עשוי לעורר קשיים רבים.

היו"ר י.ש. בן-טאיר:

מה אתה מציע?

י.ה. קלינגהופר:

אני מפנה את תשומת לבכם לסעיף 4 לחוק האזרחות,
שכותרתו "רכישת אזרחות מכוח לידה" האומר
"מי שנולד כשאביו או אמו היו אזרחים ישראלים במקביל אני מציע לכתוב
כאן "מי שנולד כשאביו או אמו היו יהודים".

י.ה. קלינגהופר:

אשר לביטוי "או שנתגייר", ידוע לי שבמישור הממשלתי היתה הצעה להוסיף "לפי ההלכה", אך דבר זה לא נתקבל, וזה נחשב להישג גדול, אשר פתח פתח לפירוש מהות הגיור באופקים רחבים יותר, היינו זה לא צריך להיות גיור לפי הלכה - וב"הלכה" הכוונה להלכה אורתודוקסית - אלא גם גיור לפי גישה של זרמי יגדרת אחרים יהיה מוכר לענין חוק זה, אולם זה לא נאמר כאן במפורש. כל מה שהושג על-ידי מחיקת המלים "לפי ההלכה" הוא שהשאלה נשארה פתוחה, אבל אין כל בטחון שנפרקטיקה לא יתפרש הדבר כפי שרצו אלה אשר הציעו את התוספת "לפי ההלכה", ואני מצטער מאוד שבדיון במסעלה לא מצאו לנכון לקבוע מיד שלענין חוק זה גיור יהיה מוכר אף אם לא יהיה לפי כל כלי האורתודוקסיה.

היו"ר י.ש. בן-מאיר: מה הצעתך?

י.ה. קלינגהופר: בשלב זה אני רק משמיע ביקורת.

מ. פרוש:

אנו סגורים כאן "יהודי" צ"מ שנולד לאם יהודיה. גאחר-כך מוסיפה ההגדרה ואומרת "או שנתגייר", והרי ענין הגירות הוא אמת של ההלכה. ההלכה מצאה אפשרות שמי שאינו יהודי יוכל להיות יגדרת על-ידי גיור, אבל גיור צריך להיות לפי ההלכה. אם הכנסת מתנגדת לגיור לפי ההלכה, אז צ"מ להצטרף אליה אם היא מסכימה לאפשרות הגיור והיא עושה את ההלכה ללעג במסידה פטוויימת - ועל כך אלפי סליחות * זו פגיעה עוד יותר קשה בהלכה. יש כאן ברירה, אך לא ייתכן לקבל מצד אחד את ענין הגיור, ומצד אחר להתעלם מההלכה. הרי ע"כ היתה הגדרה ברורה בהוראות שר ה הפנים במרשם תושבים - לפי ההלכה, מה תהיה התוצאה של סעיף זה שגם הוא נוגע למרשם תושבים? ייצא שנפגום במה שהיה מקובל עד עכשיו. אם הכוונה היא לדבר שעמד עליו שר המשפטים בכנסת או לרצון שהובע כאן להכיר בקיום של זרמים אחרים, הרי זה יהיה מצוה בדיוק כפי שיהיה מגוחך אם נכיר, למשל, בסידור של הרפורמים אשר הוציא את ציון וירושלים ורצה שנתעלם כליל מכך שאנו קשורים לציון וירושלים; או שגכיר בזרם זה שהעביר את יום השבת, שהוא צפור הנפש של היהדות, ליום א'. זה דבר מגוחך ביותר. אם אנו מבינים - וכך הבינותי כל הזמן - שזרם זה אין לו ולהלכה ולא כלום, מדוע עלינו לעשות עצמנו פלסטר ולהכניס זרם זה בנקודה זו וסחר בנקודה אחרת? דבר זה יסבך אותנו בצורה עוד יותר חמורה מאשר לפני הבאת התיקון. הצעתי היא לכתוב "שנתגייר לפי ההלכה".

נוסף לכך אני מציע לכתוב "כל גיור שנעשה מחוץ למדינת ישראל טעון אישור בית הדין הרבני", כי אם שאני אומר הוא שאנו צריכים או להתעלם ולא להגדיר, או להגדיר כהוגן. אין זה ענין שיכול להיות, כפי שאומרים, בגדר "קצת מעוברת". אי-אפשר לעשות דבר והיפוכו. כיוון שזה אקט הלכתי דרוש אישור של הגוף המוסמך בעניני הלכה. אם תיקונים אלה שאני מציע לא יתקבלו - ויש לי חשש לכך - אני מציע הצעה אלטרנטיבית לכתוב שהאסור בחוק זה אינו פוגע בדיני איסור והיתר בעניני נישואין וגירושים. כלומר, אני מציע לכתוב לגוף החוק אותה הכרזה שהכריז שר המשפטים מעל במת הכנסת שלא לסבך אותנו בענין זה, כי אם לא נכניס זאת בחוק, אין ספק שיימצאו יהודים טובים ולא כל כך טובים, אשר יסבכו אותנו בעקבות הגדרה זו גם בעניני נישואין וגירושים.

ג. האוזנר:

תחילה רצוני לומר שטוב שנשים לב שאנו עדיין במסגרת חוק השבות, וגם סעיף 24 דן בהגדרה לענין חוק זה. במה שמחכה לנו במקומות אחרים די לצרה בשעתה, ואני אצטמם את דברי לחוק השבות ולהגדרותיו כפי שבחנו אותן במקצת במסגרת הדיון בסעיף 4א. במאמר מוסגר אני מעיד שאיני מבין את הסערה שקמה, שהרי בסעיף 3 לחוק מרשם האוכלוסין נאמר בלאו הכי שהכתוב בו לצרכי דת ולאום אינו מהווה אף לא ראיה לכאורה. כלומר, רישום זה אינו מעיד על מאומה, וכשכתוב מה שכתוב בסעיף 3 - ואין הצעה לשנותו - איני מבין על מה רצונו.

לענין חוק זה הצביע כבר חבר-הכנסת קלינגהופר על הקושי להוכיח את יהדותה של האם, שהרי האם צריכה להוכיח יהדותה לפי אמה, ואמה לפי אמה וכן הלאה עד אין סוף. לא קיבלתי תשובה פניחה את הדעת איך פותרת ההלכה את הבעיה, ואני מניח ששאלה זו עלתה במרוצת השנים לפני פוסקים. בסופו של דבר ייתכן שהעמידו את האדם על חזקתו, ואם האשה היתה ידועה בציבור כיהודיה, לא בדקו הלאה. כלומר, יצאו מהנחה שמי שהיתה

ג. האוזנר:

סוחזקת כיהודיה היא אשה יהודיה, ואם אין זה כך, דווקא עולים יתקשו מאוד להוכיח שאמם יהודיה. אנו צריכים לשוות לנגד צייננו גם את המצב הפרקטי. נניח שאדם מתייבב בקונסוליה ישראלית באחת מהארצות שמעבר למסך הברזל, - כיום זו אפילו לא קונסוליה ישראלית אלא הולנדית - ושם צריכים לפעול לפי הנחיות שיוציא מכאן משרד הפנים. אם כן, מה נאמר להם? מיד אחרי קבלת החוק; מי הוא היהודי שעליו בנוי כל אשכול הזכויות האלה ובראש וראשונה האפשרות לצאת מברית-המועצות בחזקת עולה? האם נאמר להם כי יהודי הוא מי שיוכיח שאמו יהודיה?

היו"ר י.ש. בן-מאיר: הוא מוכיח שרשום לו "ייברי" בברית-המועצות.

ג. האוזנר:

אני כלל לא שש לזה שניתן הוראה לנציגי המדינה להסתמך על הרישום הסובייטי "ייברי" על כל מטרותיו, ואנו יודעים למה הוא קיים שם. לא מתקבל על דעת שזה יהיה המבחן לפי חוק השבות לעליית האיש עם משפחתו. פירוש הדבר שאותו אדם יצטרך להוכיח איך שהוא את יהדותו. איך הוא יוכיח שאמו הייתה יהודיה? אנו יודעים שהנשים לא הלכו לבית-כנסת, לא עמדו בתור אצל הקצב, לא הדליקו בירות שבת, ולא היו להן כל אותם סימנים הקיימים אצל אשה יהודיה המקיימת בית יהודי, ובסופו של דבר איך יוכיח האיש שאמו יהודיה? הלא כאן איזה דו-שיח בין חבר-הכנסת הלוי לביני, והוא אמר שזו שאלה מסנית, אך אני רואה אותה כשאלה ראשונה במעלה. הפתרון המוצע לנו אינו פתרון לצורך חוק השבות, כי אינו פותר את הבעיה המעשית של אפשרות קבלת אשרה כיהודי, וצריך שהאיש יהיה יהודי לצורך כל הבלורים האחרים. מכל מקום כדי לצמצם את הקשיים האלה לצורך חוק השבות וגם כדי להרחיב את אפשרויות של האנשים שאנו רוצים שיעלו - הרי אין ויכוח על כך שאנו רוצים להעלות אנשים אלה הסווענים שהם יהודים גם אם קשה להם להוכיח זאת - יהיה קל יותר אם נקבל את החצעה של אב ואם לצורך חוק השבות.

היו"ר י.ש. בן-מאיר: איך יוכיחו שהאב יהודי?

ג. האוזנר:

אני יודע שהצעה זו אינה פותרת לחלוטין את הבעיה, אך היא נותנת לפחות יותר אפשרויות, כי ייתכן שיימצאו סימנים ליהדות דווקא אצל האב. אצל הגבר יש גם סימן גופני מסויים היכול להעיד עליו שהוא יהודי. אני מציע תיקון שיאמר "מי שנולד לאם יהודיה או לאב יהודי".

לגבי הגיור אני מסכים עם חבר-הכנסת פרוש שאנו צריכים לקבוע דברים ברורים. אם כוונתנו לכך שכל רב יוכל לתת גיור, אנו צריכים לתת ביטוי מפורש לדבר זה, כי עד עכשיו הבנת את הביטוי "נתגייר" כמכוון למי שנתגייר לפי ההלכה. כך הייתי מבין זאת לכאורה, כי גיור הוא מונח הלכתי ולא מונח חילוני, ואם אנו משתמשים בציצור שאלו סממנים משפטיים אחרת, חזקה שאנו משתמשים בו על כל משמעויותיו. העובדה שההצעה לכתוב "נתגייר על-פי ההלכה" לא נתקבלה בממשלה - עדיין אינה סיבה שבית המשפט לא יפרש את הדיבור "נתגייר" בצורה שונה מזו המקובלת לפי ההלכה האורתודוקסית, ולכן צריך לכתוב שזה יכול להיות גם לפי ההלכה האחרת.

ח. י. צדוק: אין שתי הלכות.

ג. האוזנר:

צריך למצוא דרך להבהיר את הדברים. רצוני לומר ליועץ המשפטי שלדעתי ההצעה המוצעת אינה נותנת ביטוי לכוונת הממשלה ואינה מניחה את הדעת. אגב, כאשר גיבשה הממשלה את הצעת החוק של מניעת הונאה בכשרות התכוונה גם שם לתת מעמד של רב לכל רב.

היו"ר י.ש. בן-מאיר: החזק לא אומר כך.

ג. האוזנר:

ההצעה התכוונה לכך, ומכל מקום ההצעה שלפנינו אינה מניחה את הדעת.